

PRIEKŠLAICĪGA MĀCĪBU PĀRTRAUKŠANA KĀ KARJERAS ATTĪSTĪBAS RISKĀ FAKTORS

EARLY SCHOOL LEAVING AS A RISK FACTOR FOR CAREER DEVELOPMENT

Inga Muraševa

LBTU IITF 1. kursa maģistrante

Natalja Vronska

asoc. profesore, vadošā pētniece, Dr.paed.

Abstract: the aim of the study was to substantiate in theory that early school leaving is a risk factor, which, if unable to identify and prevent early school leaving, may affect children's career development. The study uses the following methods: analysis of scientific literature, collection of pedagogical and psychological findings regarding the study problem, reflection of personal experience. The study demonstrates that early school leaving is one of the factors characterising learners at risk. Early school leaving affects career development of at-risk learners and opportunities to enter the labour market. Support staff in the educational establishment, in particular the school social teacher, can reduce early school leaving by identifying and providing support to at-risk learners in a timely manner.

Atslēgas vārdi: riska bērni, priekšlaicīga mācību pārtraukšana, sociālais pedagogs, karjeras attīstība

Ievads

Mūsdienās dažādu iemeslu dēļ, tajā skaitā sociāli ekonomisko, politisko apstākļu ietekmē mainās un paplašinās sociālo problēmu loks, kļūstot komplicētāks un radot jaunas grūtības (Jansiņa & Vilciņa, 2016). Izmaiņas ietekmē ikvienu, īpaši smagi skarot ģimenes ar bērniem, daudzi, saskaroties ar grūtībām, meklē un atrod risinājuma iespējas, taču ir arī tādas ģimenes, kuras nespēj atrast iekšējos un nemeklē ārējos resursus, lai tiktu galā ar sarežģīto dzīves situāciju. Arī apkārtējā sabiedrība bieži vien neievēro, vai izliekas neredzam ģimenes neprasmi rūpēties par bērnu, nodrošināt viņa vajadzību, tajā skaitā arī emocionālo vajadzību apmierināšanu.

Sarunā ar žurnālisti O. Dragiļevu psihiatrs Ņ. Bezborodovs izsaka viedokli par bērnu situāciju Latvijā, viņu vajadzībām un problēmām. Attieksmē pret bērniem psihiatrs saskata daudzas nopietnas problēmas, tādēļ savā vērtējumā ir skarbs, norādot, ka bērns ir kā spogulis, kurā parādās sabiedrības un pieaugušo kroplums, nespēja, nemīlestība, un diemžēl šajā spogulī ir ļoti grūti skatīties (Dragiļeva, 2022).

Par riska bērniem ir pieņemts saukt personas, kurām trūkst dzīvei nepieciešamās prasmes, iemaņas, vērtības, kas mazina šo bērnu spējas kļūt par pilnvērtīgiem un atbildīgiem savas kopienas, sabiedrības locekļiem (McWhriter, McWhriter, McWhriter, & McWhriter, 1994). Riska bērnu situāciju īpaši ietekmē sociāla atbalsta trūkums, savstarpējas uzticības zaudēšana vai neesamība, kā arī sociālo un izglītības resursu nepietiekamība (McEwen, & McEwen, 2017).

Savukārt par priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riskiem tiek uzskatīti tādi apstākļi vidē vai izglītojamā personībā, kas traucē sekmīga mācību procesa norisei un var rezultēties ar mācību pārtraukšanu (Metodoloģiskās vadlīnijas darbam..., 2019), sociālo atstumtību. Par sociālo atstumtību runā situācijā, kad indivīdam rodas grūtības iekļauties sabiedrībā, nabadzības, izglītības vai citu apstākļu dēļ. Indivīdam ir ierobežotas iespējas un tiesību realizācija, nošķirtība no sabiedrības (Pētījums par priekšlaicīgas..., 2011). Par vienu no sociālai atstumtībai pakļautajām grupām Latvijā tiek uzskatīti arī bērni (Sociālā iekļaušanās. Riska..., 2022). Runājot par šādiem bērniem, pieņemts lietot dažādus terminus: problēmbērni, riska, sociālā riska, grūtie, riska grupas bērni utt. Kopumā terminus vieno pamatdoma, ka šie bērni ir pakļauti negatīviem apstākļiem vai faktoriem, kuri laika gaitā var kļūt vai nekļūt par dominējošu apstākli, kas iespaido bērna tālāko dzīvi un karjeras attīstību (Олиференко, Шульга & Дементаева, 2004). Raksta autore analizēs priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, kā vienu no riska faktoriem, kas var būt kā raksturojošs lielums, runājot par riska bērniem.

Īpaši labi audzināšanās procesā pieļautās kļūdas var saskatīt riska bērnos, viņu uzvedībā, attieksmē, rīcībā, kurai lielākoties seko cīņa ar sekām, mēģinājumi tās ierobežot, necenšoties izprast, vai tikai minimāli iedziļinoties bērnu rīcības iemeslos. Riska bērni bieži vien tiek uztverti kā slogs ģimenei,

skolai, sabiedrībai, jo viņi nemācās vai mācību procesā iesaistās minimāli, neievēro sabiedrībā pieņemtās normas, priekšlaicīgi pārtrauc mācības, viņiem trūkst profesionālo ieviržu, izpratnes par izglītības nozīmi, vīzijas par karjeras veidošanu. Statistikas dati parāda, ka 2023. gadā mācības priekšlaicīgi pārtrauca 7.75% izglītojamo (Dzimumu līdztiesība: izglītība..., 2024).

Par priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu var runāt situācijās, kad mācības tiek pārtrauktas pirms vidējās izglītības vai līdzvērtīgas profesionālās izglītības pabeigšanas (Metodoloģiskās vadlīnijas darbam..., 2019). Raksta autore atzīst, ka priekšlaicīga mācību pārtraukšana ir viens no riska bērnu raksturojošiem faktoriem, kā arī nopietna problēma Latvijā, jo ikviens bērns, kuram nav karjeras attīstības plānu un izglītības, var nonākt uz nabadzības sliekšņa un tikt pakļauts sociālās atstumtības riskam, tādēļ ir īpaši nozīmīgi savlaicīgi identificēt priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risku.

Karjeras attīstības plānošana un iepilnīgā īstenošana dzīvē ne vienmēr izdodas viegli, bez aizķeršanās. Visbiežāk ar karjeras attīstību saistīto lēmumu pieņemšanas procesā indivīdam, jo īpaši ja tas ir bērns, ir nepieciešams atbalsts un palīdzība. Izmantojot atbalsta pasākumus, konsultēšanu, iespējams izprast, kādā profesijā bērnam ir vēlme īstenot savu potenciālu un kā to veiksmīgāk izdarīt (Savicks, & Hārtungs, 2012).

Raksta autore uzskata, ka izglītības iestādes atbalsta personāls, tajā skaitā sociālais pedagogs, var palīdzēt bērnam saplānot savu nākotni, karjeras attīstības iespējas, kā arī veicināt ticību saviem spēkiem, apzināt iespējamās grūtības un plānot to pārvarēšanas stratēģijas. Sociālais pedagogs, strādājot ar riska bērnu, vienmēr cenšas noskaidrot konkrētās rīcības iemeslus, apzināt negatīvas uzvedības iespējamo cēloni, lai darbotos nevis uz seku mazināšanu, bet problēmu risinātu jau tās saknē. Strādājot ar riska bērniem, kuriem ir nozīmīgs priekšlaicīgas mācību pamešanas risks, sociālais pedagogs veic sociālpedagoģisko konsultēšanu un tās ietvarā pārrunā arī ar karjeras izglītību saistītos jautājumus, palīdzot veiksmīgāk saskaņot karjeras attīstības vēlmes ar reālajām iespējām.

Analizējot informāciju par aktuālo situāciju, raksta autore secina, ka pēdējā laikā priekšlaicīga mācību pamešana tiek identificēta kā būtiska problēma, kuras risināšana ir gan paša bērna, gan sabiedrības interesēs. Priekšlaicīga mācību pamešana ir problēma, kura saistās ar daudzām citām jomām, tādēļ nepieciešams savlaicīgi identificēt priekšlaicīgas mācību pamešanas risku un izstrādāt intervences stratēģiju.

Pētījuma mērķis: teorētiski pamatot, ka priekšlaicīga mācību pamešana ir riska faktors, kura savlaicīga neidentificēšana un nenovēršana, var ietekmēt bērna karjeras attīstību.

Materiāli un metodes

Rakstā izmantotas sekojošas metodes:

- teorētiskās pētījuma metodes – zinātniskās literatūras analīze;
- apkopotas pedagoģiskās un psiholoģiskās atziņas par pētāmo problēmu;
- personīgās pieredzes refleksija.

Rezultāti un diskusija

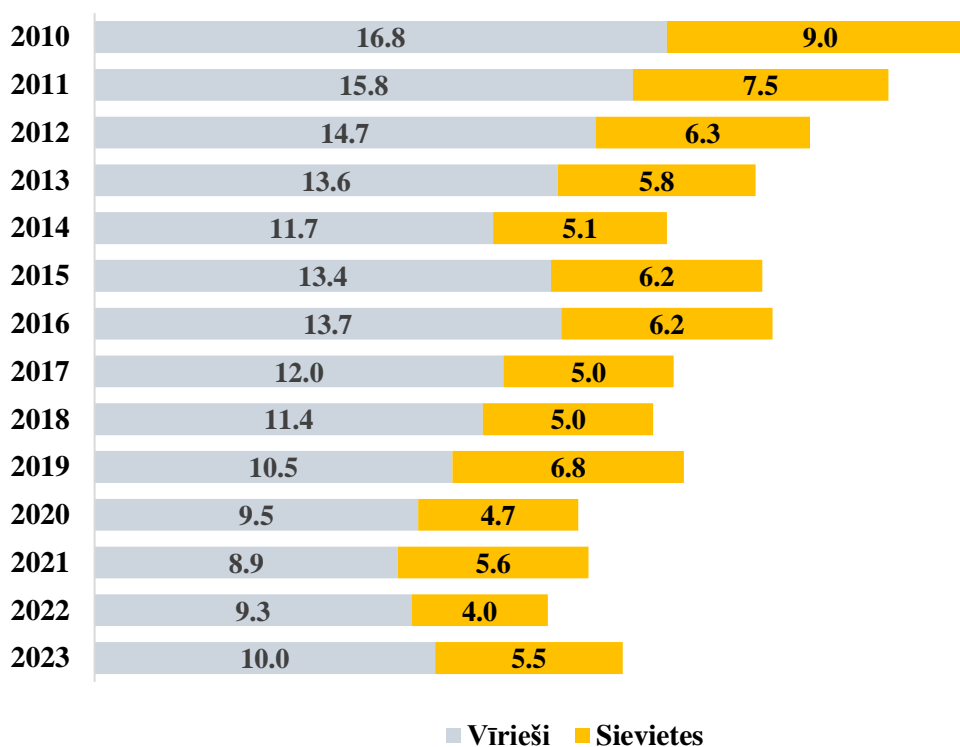
Ģimenes nozīmi bērnu dzīvē nevar novērtēt par zemu, jo tieši no ģimenē veiktās audzināšanas ir atkarīga ne tikai jaunā sabiedrības locekļa labbūtība un spēja veiksmīgi socializēties (Ģimenes pedagoģija kā..., 2024) klasē, skolā, kopienā, bet arī valsts ilgtspēja un demokrātijas principu saglabāšana. Ģimene ir primārais audzināšanas institūts, tieši vecāku pedagoģiskās un psiholoģiskās kompetences līmenis vistiešākā veidā atstāj iespaidu uz bērna audzināšanu. Bērna audzināšanas procesu izvērtējot plašākā tvērumā, var secināt, ka tas ir nozīmīgs ne tikai pašai ģimenei, bet arī sabiedrībai un valstij kopumā.

Bērns atnāk uz skolu ar tām zināšanām, prasmēm un uzvedības modeli, kādu viņš ir apguvis mājās. Ne vienmēr šis modelis ir pilnīgs un saskan ar sabiedrības gaidām, tādēļ izglītības iestāde nav tikai vieta, kurā iegūst teorētiskās zināšanas, izglītības iestādi var uzskatīt arī par sociālās saskarsmes institūciju, kurā izglītojamais apgūst uzvedības normas un prasmi dzīvot sabiedrībā (Kalniškāne, Silarāja, & Berkmane, 2010). Mūsdienu izglītības iestādes virsuzdevums ir palīdzēt izglītojamam iegūt zināšanas un mācīties atbilstoši savām spējām, taču ne mazāk svarīgi nepieciešamības gadījumā ir sniegt

izglītojamiem atbalstu mācību procesā, vai dažāda rakstura grūtību gadījumos. Par atbalsta nodrošināšanu izglītības iestādē rūpējas skolas atbalsta personāls, kura skaitliskais sastāvs dažādās skolās var būt atšķirīgs. Kā vienu no nozīmīgākajiem atbalsta personāla speciālistiem var minēt sociālo pedagogu.

Latvijā saskaņā ar Konstitūcijas 112. pantu tiek reglamentēts pamatizglītības obligātums (Latvijas Republikas Satversme, 1922), kā arī ik pa laikam tiek aktualizēta nepieciešamība ieviest obligāto vidējo izglītību, lai mazinātu jauniešu nodarbinātības problēmu (Studente, 2017). Jauniešu nodarbinātības veicināšana tiek atzīta par nozīmīgu uzdevumu, jauniešu iesaiste darba tirgū ir būtiska ne tikai pašam indivīdam un vietējai kopienai, bet arī valsts ilgtspējas nodrošināšanai. 2023. gadā jauniešu bezdarba līmenis sasniedza 12.3 %, no visiem bezdarbniekiem 7.9 tūkstoši jeb 12.9 % bija jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem (2023. gadā bezdarba..., 2024). Darba pieredzes neesamība nereti tiek uzskatīta kā būtisks trūkums jauniešiem, uzsākot savas darba gaitas, kā vēl viens nozīmīgs trūkums ir zems izglītības līmenis. Pārtraucot mācības priekšlaicīgi izglītojamie primāri saskata īstermiņa ieguvumus – nebūs vairāk jādodas uz skolu, varēs sākt pelnīt naudu, taču pārāk maz uzmanības velta pārdomām par zema izglītības līmeņa ietekmi uz profesionālajām gaitām un nākotnes karjeras attīstību.

Priekšlaicīga mācību pamešana ir būtiska problēma, ko pierāda arī oficiālās statistikas portāla dati (skatīt 1. att.) (Dzimumu līdztiesība: izglītība..., 2024).

1. att. Mācības pārtraukušo jauniešu īpatsvars 18-24 gadu vecumā, % (Dzimumu līdztiesība..., 2024)

2022. gadā, salīdzinot ar gadu iepriekš, mācības priekšlaicīgi pārtraukušo izglītojamo skaits samazinājās, attiecīgi mācības priekšlaicīgi pārtrauca 6.7% izglītojamo. Taču 2023. gadā vērojams priekšlaicīgi mācības pametušo izglītojamo skaita pieaugums abu dzimumu grupās, kopumā šajā gadā mācības priekšlaicīgi pameta 7.5% izglītojamo. Ir vērojamas ievērojamas atšķirības mācības priekšlaicīgi pametušo izglītojamo īpatsvarā, salīdzinot pēc dzimumiem, vīrieši biežāk nekā sievietes izvēlas mācības pamest priekšlaicīgi. Vecumposmā no 18 līdz 24 gadiem pamatizglītība vai par to zemāka izglītība ir 9.3% vīriešu un 4.0% sieviešu (Dzimumu līdztiesība: izglītība..., 2024).

Baltijas sociālo zinātņu institūts (*Baltic Institute of Social Sciences*) pēc Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtījuma veica pētījumu, lai noskaidrotu priekšlaicīgas mācīšanās pārtraukšanas iemeslus un identificētu riska faktoros. Pētījuma rezultāti parāda, ka priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risks ir

augstāks zēniem, kas mācās pilsētas skolās. Vēl bez iepriekš minētajiem faktoriem priekšlaicīgi pārtraukt mācības lielāks risks ir izglītojamiem, kuri dzīvo nepilnās vai maznodrošinātās ģimenēs, kā arī tiem izglītojamiem, kuriem ir nepietiekami mācību sasniegumi (vērtējumi zem 4 ballēm) un kuru vecāku attieksme pret bērnu un tā vajadzībām ir vienaldzīga (Pētījums par priekšlaicīgas..., 2014).

Eiropas Komisijas ziņojumā norādīts, ka bērni, kuri auguši ģimenēs ar nelabvēlīgu sociālo situāciju, zemiem vecāku ienākumiem un izglītības līmeni, biežāk pamet mācības priekšlaicīgi. Mācību nepabeigšana rada negatīvas sekas sociāli ekonomiskajā jomā (Nestere-Nikandrova, 2015) gan pašam izglītojamam, gan sabiedrībai kopumā. Liela ietekme uz izglītojamo izpratni par izglītības nepieciešamību dzīvē ir viņa vecākiem. Vecāku attieksmi pret bērnu audzināšanu ietekmē dažādi apstākļi, kā, piemēram, bērna uzvedība, kultūrvide, sociālās normas, kā arī audzināšanas pieredze, ko bērniībā piedzīvoja paši vecāki (Moore, McDonald, Carlon, & O'Rourke, 2015).

Riska grupas bērni bieži zaudē tās iespējas, kuras citi tā paša vecumposma indivīdi izmanto kā pašsaprotamas. Var piekrist bērnu psihiatra Ņ. Bezborodova apgalvojumam, ka liela daļa atbildības par riska bērnu rašanos, situāciju valstī ir jāuzņemas visai sabiedrībai, jo šiem bērniem ir dots pārāk maz iespēju, tie savu dzīvi pavada iespēju deficītā (Bērnu psihiatrs Bezborodovs..., 2023).

Riska bērnu dzīve lielākoties tiek pavadīta nelabvēlīgā, motivāciju, dzīves prasmes neveicinošā vidē un ilgstoša atrašanās šādā vidē negatīvi iespaido bērna psiholoģisko labizjūtu, kā arī mazina bērna spējas iekļauties sabiedrībā un darīt to atbildīgā veidā. Protams, dzīvē ikvienam bērnam nākas saskarties ar grūtībām, pieļaut kļūdas un pārvarēt šķēršļus. Taču atšķirības rodas spējās grūtības pārvarēt. Bērni, kuri auguši ģimenē, kurā valda mīlošas un atbalstošas attiecības, kurā ģimenes locekļi rūpējas viens par otru, spēj pārvarēt grūtības un risināt problēmsituācijas. Taču riska grupas bērniem šādu grūtību pārvarēšanas prasmju trūkst, vai tās ir nepilnīgas, tādēļ šiem bērniem nepieciešams atbalsts un palīdzība no dažādu jomu profesionāļiem (Metodiskais materiāls – rokasgrāmata..., 2019).

Raksta autore vēlas uzsvērt ģimenes kā bērna audzināšanas svarīgākā intitūta nozīmību bērna dzīvē, tieši ģimenes sniegtais atbalsts, radītā drošības izjūta, sniedz bērnam spēju darboties, pieļaut kļūdas, tās apzināties un labot. Izglītības iestādes sniegtais atbalsts izglītojamiem ir nozīmīgs, taču tas nevar aizstāt ģimeni un nodrošināt audzināšanas funkcijas īstenošanu.

ES Padomes Ieteikumā ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem norādīts, ka bērni, kuri ir pakļauti īpaši nelabvēlīgiem apstākļiem, biežāk saskarsies ar šķēršļiem piekļuvē pakalpojumiem, kuri ir būtiski viņu labklājības nodrošināšanai un viņu sociālo, kognitīvo un emocionālo prasmju attīstībai (Padomes ieteikums, ar..., 2021). Riska bērni dzīvē saskaras ar dažāda rakstura grūtībām, kas visbiežāk izpaužas kā sociālie, ekonomiskie, izglītības, ģeogrāfiskie, kultūras un funkcionālie ierobežojumi (skatīt 2. att.) (Metodiskais materiāls – rokasgrāmata..., 2019).

2. att. Riska grupas bērnu un jauniešu tipoloģija (Metodiskais materiāls..., 2019, 27)

Raksta autore konstatējusi, ka nereti riska bērni aug ģimenēs, kurās vecāki nestrādā, vai strādā gadījuma rakstura darbos, kā rezultātā finansiālā situācija ģimenē ir sarežģīta. Arī budžeta plānošanas un naudas tērēšanas paradumus nereti var vērtēt kā bezatbildīgus, jo kā primārās tiek apmierinātas vēlmes un iegribas, aizmirstot ielānāt finanses pamatvadzību apmierināšanai. Kā fundamentāli svarīgu var vērtēt ģimenes atbalsta funkciju, kad ģimenes locekļi interesējas cits par cita ikdienas gaitām, cenšas

identificēt grūtības un sniedz palīdzību sarežģījumu pārvarēšanai. Šīs iespējas riska bērniem nereti ir minimālas, jo ģimenes locekļiem nav lielas intereses par bērnu ikdienas dzīvi, skolas gaitām, vajadzībām un arī bērna viedoklim nav lielas nozīmes. Izglītības iegūšanas iespējas var vērtēt kā ierobežotas, jo attieksme pret izglītības iegūšanu šādās ģimenēs bieži vien ir vērtējama kā vienaldzīga, izglītība netiek uzskatīta par vērtību, vecāki nevelta vajadzīgo uzmanību bērnu skolas gaitām, neinteresējas par bērnu labizjūtu izglītības iestādē un nemotivē bērnus izglītību turpināt pēc pamatzglītības iegūšanas.

Milzīga nozīme indivīda dzīvē ir arī paša izdarītajām izvēlēm, viņa motivācijai, spējai analizēt dzīvi, izvīrīt mērķus, taču formālā izglītības sistēma nespēj sniegt izglītojamam pilnvērtīgu izpratni par pieaugušo dzīvei nepieciešamajām prasmēm, pienākumiem un atbildību (Brauers, 2017), tādēļ ir būtiski domāt stratēģiski. Investējot bērnos ir iespējams nodrošināt valsts ilgtermiņu (Erts, Dambe, & Švēde, 2021). Eiropas Revīzijas palāta ziņojumā norāda, ka ieguldījumi bērnos ar salīdzinoši zemām finanšu izmaksām atstāj labvēlīgu ietekmi ilgtermiņā (Bērnu nabadzības apkarošana..., 2020).

Šāda politika atzīstama par lietderīgu un atbalstāmu, kas savukārt pieprasa atbildīgu attieksmi pret izglītības jautājumu plānošanu un realizāciju (Metodiskais materiāls – rokasgrāmata..., 2019). Atbildīgas attieksmes pamatā jāgulst uzskatam, ka katrs bērns ir vērtība, viņa grūtības ir nozīmīgas, un to risināšanai jāvelta nepieciešamā uzmanība, resursi. Taču, neskatoties uz šo būtisko nepieciešamību, bērnu problēmas nereti tiek pamanītas un to risināšana tiek uzsākta novēloti. Arī Valsts kontroles veiktā revīzija detalizēti parādīja vairākas nopietnas problēmas, kas traucē bērniem justies cieņpilni sabiedrībā un īstenot savu potenciālu, pierādot, ka bērnu problēmas tiek identificētas novēloti un piemērotās intervences metodes ir neefektīvas (Problēmbērni – pieaugušo neizdarību..., 2022).

Cilvēkus, viņu rīcību iespaido apkārtējā vide, kurā viņi dzīvo, norādot, ka cilvēks ir savas vides produkts, taču vienlaikus cilvēks ir personība, kas plāno un inscinē savas dzīves attīstību (Greene, 2008). Sociālā darba teorijas apstiprina viedokli, ka indivīdu ietekmē vide, kurā tas dzīvo, taču ne mazākā mērā indivīdu ietekmē arī paša izvēles, indivīds ir spējīgs veidot ne tikai sevi, savu dzīvi, bet atstāt iespaidu uz ģimenes institūtu un kopienu. Secināms, ka pastāv mijiedarbība, kuras rezultātā gan indivīds ietekmē vidi, gan arī vide ietekmē indivīdu (Roga-Vailza, Ozola, & Apine, 2021). Ilze Normane konstatējusi, ka, ja ir vēlme, lai bērnam mainītos vērtību sistēma un parādītos jauni ieradumi, ir nepieciešams sniegt viņam atbalstu, palīdzot radīt pozitīvu vidi, jo negatīvā vidē mainīt uzvedību, iegūt stabilas vērtības ir stipri apgrūtināsi (Normane, 2015).

Raksta autore atzīst, ka bez ģimenes liela ietekme uz bērna audzināšanu ir arī izglītības iestādei, kura sniedz izglītojamiem ne tikai formāla rakstura zināšanas, bet arī izpratni par vērtībām un pienākumiem, kā arī karjeras izglītību. Būtiska loma izpratnes par izglītību kā cilvēka dzīves fundamentālo vērtību radīšanā ir izglītības iestādēm, kuru personālam ir iespējas palīdzēt izglītojamiem saskatīt savas spējas, detalizēti izvērtēt zināšanu un prasmju līmeni, kā arī sniegt kvalitatīvu karjeras izglītību. Kā nozīmīgu instrumentu darbā ar riska bērniem var minēt skolas atbalsta komandas speciālistus, kuru skaitā ietilpst sociālais pedagogs.

Preventīvo darbību, novēršot negatīvu seku iestāšanos var minēt kā vienu no primārajiem sociālā pedagoga darba virzieniem (Lielbārde, 2012).

Raksta autore norāda, ka sociālais pedagogs izvērtē situāciju, analizē izglītojamā rīcības iemeslus un meklē konkrētās problēmas risināšanai piemērotāko intervences metodi. Identificējot situācijas, kad pastāv priekšlaicīgas mācīšanās pamešanas risks, sociālpedagoģiskās konsultēšanas ietvarā sociālais pedagogs veic arī pārrunas par karjeras attīstības jautājumiem, palīdz izvērtēt karjeras attīstības iespējas un apzināt izglītību kā vērtību savā dzīvē. Izglītojamiem jāpalīdz izprast izglītības sniegtās priekšrocības dzīvē, kā arī apjēgt ierobežotās karjeras attīstības iespējas, kas var rasties no mācīšanās priekšlaicīgas pārtraukšanas. Tieši riska bērniem ir zemāka mācīšanās motivācija, atbalsts no ģimenēm, kas rezultējas ar augstāku risku pārtraukt mācības priekšlaicīgi.

Par konsultēšanu kā profesionālās darbības sastāvdaļu mūsdienās, var runāt dažādu profesiju ietvarā, jo šis profesionālās darbības instruments tiek plaši izmantots dažādās profesionālajās jomās (Ļevina, & Mārtinsons, 2016). Uz konsultēšanu var raudzīties gan plašākā, gan šaurākā izpratnē. Visplašākajā nozīmē konsultēšana tiek definēta kā process, kas, palīdz klientam pieņemt lēmumus un rast piemērotāko risinājumu (Психологическая энциклопедия, 2024). Ja konsultēšanas procesu analizē šaurākā tvērumā, raugoties no labuma, kas tiek iegūts, tad bērnam konsultēšana ir nepieciešama,

lai radītu izpratni par uzvedību, paradumiem, kas nepieciešami, lai izvirzītu dzīves mērķi, izprastu konkrētā brīža grūtības, spētu uzlabot dzīves kvalitāti vai sniegtu atbalstu lēmuma pieņemšanas procesā (Ļevina, & Mārtinsons, 2016). Konsultēšanas procesā konsultantam ir būtiski informēt konsultējamo par viņa tiesībām un pienākumiem, jo ir svarīgi veidot līdztiesīgas attiecības uz sadarbības un partnerības pamatiem (Konsultēšanas un psihoterapijas..., 2016).

V. Pīvijs uzsver komunikācijas nozīmi indivīda dzīvē, tajā skaitā arī konsultēšanas procesā, norādot, ka jebkurš risinājums, kas rasts konsultēšanas rezultātā, ir palīdzības sniedzēja un meklētāja mijiedarbības rezultāts (Pīvijs, 2011).

Izglītības iestādē konsultācijas sniedz gan pedagogi, gan atbalsta personāls, sociālais pedagogs un atbalsta sniegšanas procesā ir būtiski strādāt vienoti, visiem speciālistiem izmantojot vienu pieeju jeb modeli (Pāvilēns, Mārtinsons, & Mihailova, 2018).

Konsultēšanas procesā izdosies sasniegt rezultātu, ja konsultants sadarbības procesu balstīs uz dažādām atšķirīgām hipotēzēm (Brigemane, 2019), nevis tikai izvirzīs vienu. Raksta autore uzskata, ka, palīdzot riska bērniem izprast savas profesionālās gaidas un to saskaņotību ar iespējām, konsultācijas sniedzējam jāņem vērā tas, ka uz situāciju nedrīkst raudzīties no sava skatupunkta, cieņpilnas, uz sadarbību vērstas attiecības izdosies izveidot tikai tad, ja sociālais pedagogs spēs būt empātisks un pilnvērtīgi izprast konsultējamā domas un vēlmes.

Raksta autore ir pārliecināta, ka priekšlaicīga mācību pārtraukšana ir riska faktors, kas var būtiski iespaidot riska bērnu karjeras attīstību. Ikvienam izglītojamam izglītības iestādē jāsaņem kvalitatīvi nodrošināta un savlaicīgi sniegta karjeras izglītība. Darbā ar riska bērniem liela nozīme ir savlaicīgumam, jo situācijās, kad nav pamanītas pazīmes, kas liecina par iespējamo mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu, karjeras attīstības atbalsta pasākumu organizēšana var tikt sniegta pārāk novēloti.

Secinājumi

1. Priekšlaicīga mācību pārtraukšana ir nopietns riska faktors, kas nākotnē var ietekmēt riska bērnu karjeras attīstības iespējas un apgrūtināt spēju iekļauties darba tirgū.
2. Primārais bērna audzināšanas institūts ir ģimene, kurā tiek ielikti pamati izglītojamā vērtību sistēmai, attieksmei pret izglītību un mācīšanos, kā arī veidota pašatbildība par nākotnes karjeras attīstību, tās izveides stratēģijām.
3. Jauniešu nodarbinātība ir nozīmīga gan pašam indivīdam, gan sabiedrībai kopumā, taču iekļaušanos darba tirgū nopienti apgrūtināta pieredzes trūkums, kā arī zems izglītības līmenis, kas rodas kā pakārtotas sekas priekšlaicīgai mācību pārtraukšanai.
4. Izglītības iestādes atbalsta komandas speciālisti palīdz izglītojamam sasniegt izglītības sistēmas izvirzītos mērķus, kā arī sniedz atbalstu, palīdzot riska bērnam izprast sevi, savas rīcības motīvus un to koriģēt saskaņā ar sabiedrībā pieņemtajām normām.
5. Sociālais pedagogs strādā ar riska bērniem, identificē viņu grūtības un meklē atbilstošākās intervences metodes, sociālpedagoģiskās konsultēšanas ietvarā palīdzot apzināt savu profesionālo vēlmju saskaņotību ar iespējām un atbilstību darba tirgus prasībām.

Bibliogrāfija

1. 2023. gadā bezdarba līmenis Latvijā bija 6,5%. (2024.) Ielādēts no <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/darbs/bezdarbs/preses-relizes/20759-bezdarbs-2023-gada-4-ceturksni-un-2023-gada?themeCode=NBBA>
2. *Bērnu nabadzības apkarošana — Komisijas atbalsts jānovirza mērķtiecīgāk.* (2020). Ielādēts no <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/child-poverty-20-2020/lv/>
3. *Bērnu psihiatrs Bezborodovs: Riska grupas jauniešus no citiem atšķir iespēju deficīts.* (2023). Ielādēts no <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/21.12.2023-bernu-psihiatrs-bezborodovs-riska-grupas-jauniesus-no-citiem-atskir-iespeju-deficits.a536239/>
4. Brauers, J. (2017). *Kāpēc jauniešu bezdarbs aug?* Ielādēts no <https://ir.lv/2021/04/13/kapec-jauniesu-bezdarbs-aug/>

5. Brigemane, H., Ēreta, K., & Klītmanis, K. (2019). *Sistēmiskā konsultēšana piecās kārtās. Rokasgrāmata*. Rīga: Ziedu enerģija.
6. Dragiļeva, O. (2022). *Bērnā atspoguļojas pieaugušo kroplums, nespēja, nemīlestība – psihiatrs par problēmbērniem*. Ielādēts no <https://www.delfi.lv/video/54057146/kapec/54867890/berna-atspoguļojas-pieauguso-kroplums-nespeja-nemilestiba-psihiatrs-par-problembērniem>
7. *Dzimumu līdztiesība: izglītība un zinātne*. (2024). Ielādēts no <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/dzimumlidztiesiba/6301-dzimumu-lidztiesiba?themeCode=GE>
8. Erts, J., Dambe, K., & Švēde, A. (2021). *Latvija sasniegs savu potenciālu tikai tad, ja nepazaudēs nevienu bērnu*. Ielādēts no <https://plecsdara.lv/latvija-sasniegs-savu-potencialu-tikai-tad-ja-nepazaudes-nevienu-bernu/>
9. Greene, R.R. (2008). *Human Behavior Theory and Social Work Practice*. New Brunswick: Transaction Publishers.
10. *Ģimenes pedagogija kā galvenais audzināšanas institūts, kas atbildīgs ne tikai par iedzīvotāju atražošanu, bet arī par noteikta dzīvesveida radīšanu*. (2024). Ielādēts no <https://pedagogs.lv/2018/02/18/gimenes-pedagogija-ka-galvenais-audzinanas-instituts-kas-atbildiga-ne-tikai-par-iedzi-votaju-atrazosanos-bet-ari-par-noteikta-dzivesveida-radisanu/>
11. Jansiņa, I., & Vilciņa, A. (2016). *Konsultēšana sociālā darba praksē*. Rīga: Profesionālās pilnveides un supervīzijas centrs „Aisma”.
12. Kalniškāne, R., Silarāja, I., & Berkmane, S. (2010). *Sociālais pedagogs skolā*. Ielādēts no https://www.ppmf.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/ppmf/Latv-soc-pedag-asoc/soc_ped_prezentacija.pdf
13. *Konsultēšanas un psihoterapijas teorija un prakse*. (2016). Rīga: Zvaigzne ABC.
14. *Latvijas Republikas Satversme*. (1922). Ielādēts no <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
15. Lielbārde, Z. (2012). *Sociālais pedagogs skolā un pašvaldībā*. Ielādēts no <https://lvportals.lv/skaidrojumi/243032-socialais-pedagogs-skola-un-pasvaldiba-2012>
16. Ļevina, J., & Mārtinsons, K. (2016). *Konsultēšana un konsultatīvā psiholoģija*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte. Ielādēts no https://www.rsu.lv/sites/default/files/book_download/konsultesana_un_konsultativa_psihologija.pdf
17. McEwen B. S., & McEwen, C. A. (2017). Social Structure, Adversity, Toxic Stress, and Intergenerational Poverty: An Early Childhood Model. *Annual Review of Sociology*, Vol. 43, 445-472. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-060116-053252>
18. McWhriter, J.J., McWhriter, B.T., McWhriter, A.M., & McWhriter, E.H. (1994). High - and low-risk characteristics of youth: the five Cs of competency. *Elementary School Guidance & Counseling*, Vol. 28(3), 188–196.
19. *Metodiskais materiāls – rokasgrāmata darbam ar riska grupas bērniem un pusaudžiem*. (2019). Ielādēts no https://lpr.gov.lv/wp-content/uploads/2019/publiceta-digitala-rokasgramata-darbam-ar-riska-grupas-berniem-un-jauniesiem/LPR_rokasgramata_10102019-1-2.pdf
20. *Metodoloģiskās vadlīnijas darbam projektā „Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai” (8.3.4.0/16/I/001)*. (2019). Ielādēts no http://pumpurs.lv/sites/default/files/2019-12/Metodologiskas_vadlinijas_darbam_projekta_Atbalsts_priekslaicigas_macibu_partrauksanas_samazinasanai_2019.pdf
21. Nestere-Nikandrova, L. (2015). *Katrs desmitais pēc 9. klases mācības neturpina*. Ielādēts no <https://nra.lv/latvija/izglitiba-karjera/134661-katrs-desmitais-pec-9-klases-neturpina-macibas.htm>
22. Normane, I. (2015). *Sistēmiskā pieeja psihosociālajā darbā*. Jūrmala: Nodibinājums “C Modulis”.
23. *Padomes ieteikums, ar ko izveido Eiropas garantiju bērniem*. (2021). Ielādēts no <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0137&from=NL>

24. Pāvulēns, J., Mārtinsone, K., & Mihailova, S. (2018). *Konsultatīvais atbalsts skolēniem*. Rīga: RaKa.
25. *Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem*. (2014). Ielādēts no https://www.izm.gov.lv/lv/petijumi-0/411_0.pdf
26. *Pētījums par priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršanu ES*. (2011). Ielādēts no [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET\(2011\)460048\(SUM01\)_LV.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/460048/IPOL-CULT_ET(2011)460048(SUM01)_LV.pdf)
27. Pīvijs, V. (2011). *Sociodinamiskā konsultēšana. Praktiska pieeja nozīmes veidošanai*. Ielādēts no <https://euroguidance.viaa.gov.lv/mod/book/view.php?id=64&chapterid=1055>
28. *Problēmbērni - pieaugušo neizdarību spogulis*. (2022). Ielādēts no <https://lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29565-tDPd3bg8aIDq66AllXeeLAFAX8V8UBJr.pdf>
29. Savicks, M., & Hārtungs, P. (2012). *Mans karjeras stāsts*. Ielādēts no <https://euroguidance.viaa.gov.lv/mod/book/view.php?id=64&chapterid=982>
30. Roga-Vailza, V., Ozola, I., & Apine, E. (Red.). (2021). *Sociālais darbs ar gadījumu. Teorija praksē*. Rīga: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Ielādēts no <https://www.lm.gov.lv/lv/media/16355/download>
31. *Sociālā iekļaušanās. Riska grupa: bērni*. (2022). Ielādēts no <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/sociala-ieklausanas-riska-grupa-berni>
32. Studente, L. (2017). *Vai vidējā izglītība būs obligāta?* Ielādēts no <https://lvportals.lv/norises/292149-vai-videja-izglitiba-bus-obligata-2017>
33. Moore, T. G., McDonald, M., Carlon, L., & O'Rourke, K. (2015). Early childhood development and the social determinants of health inequities. *Health Promotion International*, Vol. 30(2). 102-115. <https://doi.org/10.1093/heapro/dav031>
34. Олиференко, Л. Я., Шульга, Т. И., Дементьева, И. Ф. (2004). Социально- педагогическая поддержка детей группы риска. Москва: Академия.
35. *Психологическая энциклопедия*. (2024). Получено из <https://vocabulary.ru/termin/konsultirovanie.html>